

Hubungan Tunku Abdul Rahman dengan British berkenaan Isu Dekolonisasi Brunei tahun 1957 hingga 1970

The Relation of Tunku Abdul Rahman with the British on the Issue of the Decolonization of Brunei in 1957 to 1970

Muhamad Hanafi Muhamad Hanefa & Ahmad Zainudin Husin

Jabatan Sejarah, Fakulti Sains Kemanusiaan, Universiti Pendidikan Sultan Idris

Email: napie72@gmail.com

Published: 30 June 2022

To cite this article (APA): Muhamad Hanefa, M. H., & Husin, A. (2022). The Relation of Tunku Abdul Rahman with the British on the Issue of the Decolonization of Brunei in 1957 to 1970. *Perspektif Jurnal Sains Sosial Dan Kemanusiaan*, 14(1), 47-60. <https://doi.org/10.37134/perspektif.vol14.1.5.2022>

To link to this article: <https://doi.org/10.37134/perspektif.vol14.1.5.2022>

Abstrak

Kajian ini membincangkan perkembangan hubungan antara Malaysia dengan British pada era pentadbiran Tunku Abdul Rahman Putra al-haj antara tahun 1957 sehingga 1970. Isu yang diberi tumpuan ialah isu dekolonisasi Brunei yang sangat penting kepada Malaysia dan Britain. Kajian ini menggunakan metodologi sejarah, iaitu analisis dokumen dengan menggunakan dokumen arkib daripada British dan Australia bagi memperlihatkan hubungan antara Malaysia dengan British berkaitan Brunei. Pada akhir 1960-an merupakan era penting dalam penglibatan Britain di Asia Tenggara apabila pentadbiran Kerajaan Konservatif Britain telah memutuskan untuk menjalankan proses dekolonisasi terhadap tanah jajahan mereka di Asia dan Afrika. Proses ini memberikan kesan kepada tanah jajahannya di Asia Tenggara, terutamanya Brunei sehingga menyebabkan kuasa tersebut menyokong gagasan Malaysia yang disertai Brunei. Dapatan kajian menunjukkan bahawa pandangan Tun Abdul Rahman dan British tentang Brunei selari, iaitu Brunei sangat penting dalam menjayakan rancangan Malaysia. Walau bagaimanapun, pelbagai isu yang timbul melibatkan hubungan Malaysia dengan Brunei menyebabkan Brunei enggan menyertai Persekutuan Malaysia. Ini menyebabkan hubungan Malaysia dengan Brunei yang masih dikuasai Britain turut memberi kesan kepada hubungannya dengan Britain. Kesimpulan daripada kajian ini ialah Tunku Abdul Rahman dan British mempunyai pandangan yang tersendiri berkenaan dengan proses dekolonisasi Brunei berdasarkan kepentingan masing-masing. British masih lagi melihat akan kepentingan Brunei untuk menyertai Persekutuan Malaysia manakala Tun Abdul Rahman berfikir sebaliknya. Implikasi kajian ini menunjukkan bahawa corak hubungan luar setiap negara mestilah mengambil kira kepentingan nasional terutama melibatkan unsur keselamatan dan diplomasi.

Kata kunci : Brunei, Malaysia, Tunku Abdul Rahman, British

Abstract

This research discusses the development of Malaysia's relation with the British during the administration of Tunku Abdul Rahman Putra Al-Haj between 1957 to 1970. The focal issue is on the decolonization of Brunei which is significant to Malaysia and Britain. This research uses the historical methodology of document analysis by analysing archival documents from the British and Australian to show the relationship between Malaysia and the British, in relation to Brunei. The late 1960s was an important era of Britain's involvement in Southeast Asia, when the administration of British Conservative Government decided to commence the process of decolonization in Asia and Africa. This process affected its colonies in Southeast Asia, especially Brunei, causing the then government to support the idea of the establishment of Malaysia, conjoined by Brunei. The finding of the study shows that, in the early stages, Tun Abdul Rahman's and the British perspectives corresponded, in the sense that Brunei is very important in the succession of the Federation of Malaysia. However, due to various issues involving Malaysia's relations with Brunei, Brunei declined to join the Federation of Malaysia. This caused the relationship between Malaysia and Brunei, which are still controlled by Britain, has also affected Britain. Thus, Tunku Abdul Rahman and the British had their own views on the decolonization process of Brunei

based on their respective interests. The British recognized the importance of Brunei in joining the Federation of Malaysia while Tun Abdul Rahman thought otherwise. The implication of this study indicates that foreign relations of each country must take into account of its national interest, especially when national security and diplomacy are involved.

Keywords: *Brunei, Malaysia, Tunku Abdul Rahman, British*

Pendahuluan

Tunku Abdul Rahman telah diangkat sebagai Perdana Menteri merangkap Menteri Luar Persekutuan Tanah Melayu sebaik sahaja kemerdekaan diperolehi pada 31 Ogos 1957. Kemerdekaan tersebut berlangsung seiring dengan krisis Perang Dingin yang melanda dunia. Krisis tersebut turut melibatkan rantau Asia Tenggara, termasuklah Malaysia. Era ini juga memperlihatkan dasar luar British tertumpu tentang hal ehwal dekolonisasi tanah jajahan mereka di Asia dan Afrika. Ancaman komunis dan beban kewangan yang membarah menyebabkan British mengambil langkah untuk melepaskan kesemua tanah jajahan mereka di Asia Tenggara, termasuklah Brunei. Situasi ini menyebabkan British mula melobi rancangan untuk mewujudkan satu persekutuan yang menggabungkan semua tanah jajahan British di Asia Tenggara. Rancangan ini turut melibatkan Malaysia yang sudah mendapat kemerdekaan daripada Kerajaan Konservatif British pada tahun 1957. Hal ini kerana tanpa penglibatan Malaysia, rancangan untuk membentuk persekutuan ini tidak pratikal.

Tunku Abdul Rahman kerap berurusan dengan British berkenaan dengan rancangan Malaysia. British dilihat cuba untuk menjadikan Tunku Abdul Rahman sebagai pemain utama idea tersebut. Tunku Abdul Rahman yang mempunyai dasar luar pro – Barat berpendapat bahawa rantau ini berpotensi untuk jatuh ke tangan pihak komunis yang bakal menjadi ancaman kepada keselamatan Malaysia. Ini memperkukuhkan lagi pendirian Tunku untuk menyokong rancangan penyatuan wilayah Borneo termasuk Brunei ke dalam Malaysia. Perkembangan ini memberikan kesan terhadap hubungan Tunku dengan British berikutan timbulnya isu yang berkaitan Brunei semasa rundingan pembentukan Malaysia antara tahun 1961 sehingga 1963.

Metodologi Kajian

Penyelidikan ini menggunakan pendekatan sejarah, iaitu analisis dokumen sebagai tunjang utama penulisan. Data diperolehi hasil daripada penyelidikan ke atas sumber primer seperti dokumen arkib, penyata rasmi parlimen dan teks ucapan. Sumber daripada Australia terutama daripada dokumen Pejabat Hubungan Luar, Australia membolehkan penulis menjelaskan tentang corak hubungan Luar Malaya / Malaysia. Dasar luar Malaya pada era Tunku banyak mempengaruhi Tunku dalam membuat keputusan terhadap hubungannya dengan negara yang berada di bawah jajahan British seperti Brunei. Manakala, hasil analisis sumber-sumber British daripada *Colonial Office and Commonwealth Office, Dominions Office and Commonwealth Relations Office, Foreign Office* dan *Prime Minister's Office* menunjukkan bahawa British dan Tunku Abdul Rahman mempunyai pandangan tersendiri tentang kedudukan Brunei di dalam rancangan Persekutuan Malaysia sehingga membawa kepada hubungan langsung dan tidak langsung kedua-dua pihak tersebut. Malahan teks perbahasan ahli-ahli Parlimen Britain turut menunjukkan pandangan mereka berkenaan dengan Brunei.

Selain itu, penyelidikan ini turut diperkukuhkan dengan sumber sekunder yang terdiri daripada tesis, buku, akhbar dan artikel jurnal. Kesemua sumber yang dikumpulkan akan dibuat kritikan luaran dan dalaman untuk memastikan keabsahkan fakta yang berkaitan dengan hubungan Tunku Abdul Rahman dengan British yang melibatkan isu Brunei dalam tempoh 1957 sehingga 1970. Fakta-fakta tersebut dianalisis dengan mendalam dan hasil daripada analisis tersebut satu historiografi atau penulisan dihasilkan mengikut tematik yang dipersembahkan secara kronologi.

Kajian Literatur

Tema penulisan yang utama berkaitan dengan Malaysia dan Brunei pada era pentadbiran Tunku Abdul Rahman menyentuh tentang idea dan proses Rancangan Malaysia. Joseph M. Fernando dan Shanthiah Rajagopal (2017) telah menyentuh tema tersebut dalam artikel yang bertajuk *'Politics, Security and Early Idea of 'Greater Malaysia', 1945-1961.'* Tan Tai Yong pula mengupas isu yang sama di dalam buku beliau yang bertajuk *Creating "Greater Malaysia": Decolonization and the Politics of Merger* (2008). Selain itu, Mohamad Rodzi (2003) ada menyentuh tentang penglibatan British dalam Rancangan Malaysia. Selain itu, tema pembentukan Malaysia yang meliputi sejarah kronologi pembentukan Persekutuan Malaysia turut ditulis oleh tokoh seperti Milne (1963), Means (1963), Starner (1963), Tilman (1963), Butwell (1964) dan Tunku Abdul Rahman (1965).

Manakala penulisan yang berkisar tentang Brunei berkenaan isu pembentukan Malaysia disentuh oleh Nani Suryani Abu Bakar dalam penulisan tesis beliau, *Brunei's Political Development Between 1966 And 1984: Challenges and Difficulties Over Its Security and Survival* (2006) dan tiga jurnal beliau iaitu *Brunei and the British Decolonisation Policy, 1950-1966* (2018), *Dasar Britain terhadap Brunei selepas penolakan Brunei dari menyertai Malaysia pada tahun 1963* (2018) dan *The merger plan and the survival of the Malay Sultanate of Brunei: 1963 – 1968* (2018). Tesis dan artikel daripada penulis telah membincangkan dengan komprehensif tentang Brunei dalam berhadapan dengan isu pembentukan Malaysia daripada kaca mata Brunei. Isu ini juga dibincangkan oleh Muhammad Hadi Abdullah (2002).

Perbincangan yang menyentuh tentang hubungan Tunku (Malaysia) dengan British melibatkan isu Brunei, terutamanya berkaitan dengan kronologi pembentukan Malaysia yang membawa kepada peristiwa Pemberontakan Brunei 1962 kerap disentuh oleh sejarawan terdahulu. Aspek perbincangan ini dapat dilihat di dalam buku oleh Greg Poulgrain, *The Genesis of Konfrontasi: Malaysia, Brunei Indonesia 1945-1965* (1998) dan Harun Abdul Majid, *Rebellion in Brunei: The 1962 Revolt, Imperialism, Confrontation and Oil* (2007). Oleh itu, perbincangan tentang kedudukan Brunei di dalam rancangan dekolonisasi British yang mempengaruhi hubungan Malaysia-British akan dibincangkan di dalam artikel ini. Ini kerana corak dasar luar Malaya/Malaysia telah mempengaruhi keputusan berkenaan Rancangan Malaysia yang memberikan kesan kepada hubungan Malaysia dengan British berkenaan kedudukan Brunei.

Latar Belakang Hubungan Luar Malaysia selepas Merdeka Sehingga 1960

Pada tanggal 31 Ogos 1957, Persekutuan Tanah Melayu (PTM) terbentuk setelah mendapat kemerdekaan daripada kuasa British (Porter & Stockwell, 1989:44). Pada ketika itu, Persekutuan Tanah Melayu (selepas 1963 dikenali sebagai Malaysia) dipimpin oleh Tunku Abdul Rahman yang merupakan Ketua Menteri Persekutuan Tanah Melayu yang pertama (Leifer, 1995:181). Dasar luar Persekutuan adalah bersifat pro-Barat dan antikomunis. Hal ini menyebabkan hubungannya dengan kuasa Barat, khususnya Britain menjadi amat baik malah, diperkukuhkan dengan penyertaannya ke dalam Komanwel dan perjanjian pertahanan Anglo – Malayan Defence Agreement (AMDA). Keadaan Asia Tenggara yang tidak stabil berikutan merebaknya Perang Dingin ke rantau ini menyebabkan beliau meneruskan hubungan baik dengan Britain. Keutamaan dalam aspek hubungan luar jelas kelihatan apabila beliau sendiri mengambil tanggungjawab sebagai Menteri Luar Negeri sebaik sahaja terbentuknya kabinet PTM bermula dari 31 Ogos 1957 sehingga 2 Februari 1959 (IDFR, 2008:7&13). Tempoh tersebut memperlihatkan Dasar Luar Persekutuan Tanah Melayu telah dimuktamadkan dan banyak mengambil kira pendirian Tunku Abdul Rahman.

Dasar Luar yang dibentuk zaman Tunku juga menekankan aspek persefahaman dengan negara lain, khususnya negara antikomunis. Menurut Dr. Ismail bin Dato Abdul Rahman, Menteri Perdagangan dan Perusahaan, induk kepada dasar luar Malaysia ialah untuk bersahabat dengan negara lain (NAA, A1838, 3027/7/1, PART 1, 12 Jul. 1957). Malaysia sentiasa bersedia untuk bersahabat dengan negara-negara lain yang ikhlas terhadapnya dan berniat baik (NAA, A1838, 3027/7/1, PART 1, 12 Jul.1957).

Perkara ini turut dinyatakan dalam ucapan Dato' Nik Ahmed Kamil, iaitu Duta PTM ke Amerika Syarikat dan Wakil Tetap PTM ke Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (PBB) dalam Mesyuarat *The World Affairs Council*, Boston, Massachusetts, Amerika Syarikat pada tahun 1959 yang menegaskan Malaysia ingin hidup aman bersama-sama dengan negara lain (NAA, A1838, 3027/7/1, PART 1, 23 Okt. 1959). Menurut sumber-sumber daripada Australia pula, dasar luar Malaysia dilihat sebagai cenderung ke arah di antara “*the neutralist group of powers and the Western allied powers*” (NAA, A1838, 3027/7/1, PART 1, 26 Ogos 1957). Namun terdapat sebahagian pandangan Australia yang cenderung melihat dasar luar Malaysia sebagai berkecuali (NAA, A1838, 3027/7/1, PART 1, 26 Ogos 1957). Pandangan tersebut bagaimanapun berubah pada tahun 1963. Mr. Beazley daripada Parti Buruh telah mengajukan persoalan kepada Perdana Menteri Australia Sir Robert Menzies berkenaan dengan polisi dasar luar Malaya / Malaysia ketika sesi soal jawab dalam Parlimen Australia. Jawapan yang diberikan oleh Sir Robert Menzies menunjukkan bahawa Australia tidak menganggap Malaya sebagai sebuah negara yang neutral berdasarkan kenyataan-kenyataan bertulis yang dikeluarkan oleh pihak Malaya dan sikap yang ditunjukkan oleh Tunku Abdul Rahman dalam mengendalikan dasar luar Malaya / Malaysia. Lihat *Question Without Notice – House of Representatives, Thursday, 17th October 1963*, (NAA: A1838, 3027/7/1 PART 1).

Malaysia turut memberikan penekanan terhadap hubungan serantau (Ott, 1972:227). Menurut Dato Nik Ahmed Kamil, Tunku berpandangan perjumpaan antara pemimpin serantau perlu diadakan secara lebih kerap bagi merapatkan hubungan dan kerjasama antara mereka (NAA, A1838, 3027/7/1, PART 1, 23 Okt. 1959). Hubungan yang dimaksudkan ini tidak melibatkan ke arah mewujudkan kesatuan yang bersifat ketenteraan (NAA, A1838, 3027/7/1, PART 1, 23 Okt. 1959). Malaysia juga berpegang teguh kepada prinsip antikomunis berdasarkan kepada kenyataan Tunku seperti dilaporkan oleh pihak Australia yang menyebut; “*There can be no co-existence between the free world and Communism*” (NAA, A1838, 3027/7/1, PART 1, 14 Jun 1957). Berdasarkan kepada kenyataannya, pada 20 Oktober 1960, di Ottawa Kanada yang antara lain menegaskan bahawa Malaysia bukanlah sebuah negara merdeka yang berkecuali (NAA, A1838, 3027/7/1, PART 1, 20 Okt. 1960). Penegasan ini turut dibuat semasa ucapan beliau di Washington D.C. pada 27 Oktober 1960 (NAA, A1838, 3027/7/1, PART 1, 27 Okt. 1960). Walaupun Malaysia condong kepada blok antikomunis, tetapi pendiriannya dibuat tanpa dipengaruhi oleh mana – mana pihak (NAA, A1838, 3027/7/1, PART 1, 20 Okt. 1960). Ini terbukti dalam isu hubungannya dengan Britain berhubung dengan isu Brunei.

Sikap British Terhadap Penubuhan Malaysia yang Melibatkan Brunei

Terdapat pelbagai pandangan daripada kalangan pegawai British tentang taraf wilayah jajahan British di Asia Tenggara khususnya Borneo dan Singapura selepas kemerdekaan Malaysia 1957. Antara pandangan tersebut datangnya daripada Sir Malcolm MacDonald yang diutarakan kepada Tunku Abdul Rahman pada 20 Disember 1958 menjelaskan bahawa objektif utama British untuk membantu wilayah Borneo ke arah kemerdekaan. British cenderung untuk menggabungkan seluruh wilayah jajahannya di Borneo dengan Malaysia berbanding kemerdekaan secara sendiri (DO 35/10019, No 12, E/3, 22 Dis. 1958). MacDonald turut menyatakan secara peribadi bahawa gabungan persekutuan yang lebih besar iaitu melibatkan Persekutuan Tanah Melayu, wilayah Borneo dan Singapura lebih memberikan manfaat kepada kesemua pihak terutama dalam aspek pembangunan negara (DO 35/10019, No 12, E/3, 22 Dis. 1958).

Pandangan tersebut turut diutarakan oleh Lord Selkirk ketika memberikan cadangan kepada kerajaan British berhubung dengan kedudukan Borneo dan Singapura. Menurutnya,

“*Her Majesty’s Government should accept as the ultimate aim of their policy the development of a political association between Malaya, Singapore and the three Borneo territories*” (CAB 134/1560, CPC(61) 9, 14 Apr. 1961).

Lord Selkirk menyarankan agar peranan British tidak kelihatan dalam menengahkan idea tersebut kepada para pemimpin wilayah yang terlibat kerana tindakan British akan menunjukkan satu bentuk paksaan berkenaan dengan idea tersebut boleh menyebabkan rancangan tersebut gagal (CAB

134/1560, CPC(61) 9, 14 Apr. 1961). Perkara ini menyebabkan idea penggabungan ini kelihatan datangnya daripada Tunku Abdul Rahman sendiri. British mulai bersikap optimistik apabila Tunku mula menunjukkan minat terhadap rancangan ini. Seterusnya, idea penubuhan gagasan ini disuarakan Tunku kepada Sir Geofroy Tory (Pesuruhjaya Tinggi British di Tanah Melayu) sebelum mengisytiharkannya dalam ucapan di Press Club, Singapura pada 27 Mei 1961 (PREM 11/3418, 26 Mei 1961). Hal ini memperlihatkan idea pembentukan gagasan Malaysia tersebut datangnya daripada Tunku sendiri. Perkara ini dapat dilihat menerusi komen oleh Sir Geofroy Tory yang menyebut,

“I very much hope we can leave Tunku to take this initiative. Given his violent prejudice hitherto this represents almost miraculous change of heart. As suspected, now penny has dropped, he is perhaps moving ahead faster than we were prepared to go but we have more hope of steering him if we go along with him than if we try to restrain him at this juncture” (PREM 11/3418, 26 Mei 1961).

Perubahan sikap Tunku ini memberikan perkembangan positif kepada rancangan British untuk memberikan taraf berkerajaan sendiri kepada wilayah-wilayah yang masih berada di bawah pengaruh mereka, termasuklah Brunei. Kedudukan Brunei dalam rancangan pembentukan ini sangat penting apabila melihat daripada tiga faktor yang berbeza. Pertama, faktor Persekutuan Tanah Melayu dan Tunku sendiri. Tunku melihat penggabungan Persekutuan Tanah Melayu dengan Singapura sangat penting kerana kerajaan sedia ada Singapura berpotensi akan jatuh dan memberikan peluang kepada parti yang condong kepada komunis mengambil alih Singapura (NAA, A1945, 162/4/4, 2 Dis. 1961). Hal ini akan memberikan kesan kepada aspek keselamatan di Tanah Melayu. Walau bagaimanapun, penggabungan yang hanya melibatkan Tanah Melayu dan Singapura sahaja didapati tidak pratikal, kecuali memasukkan sekurang-kurangnya satu atau paling idealnya seluruh tanah jajahan British di Borneo termasuk Brunei (NAA, A1945, 162/4/4, 2 Dis 1961). Hal ini kerana sekiranya penggabungan hanya melibatkan Tanah Melayu dengan Singapura sahaja mungkin akan menyebabkan berlakunya masalah populasi kerana gabungan tersebut akan menyebabkan masyarakat Melayu tidak akan menjadi penduduk majoriti dalam persekutuan tersebut (Nani Suryani, 2006:33).

Dari faktor Brunei pula, ia sama sekali tidak bersetuju dengan rancangan awal British untuk meletakkan Brunei sebagai sebahagian daripada gagasan Malaysia bersama dua wilayah Borneo lain, iaitu Sarawak dan Sabah. Sultan Omar Ali Saifuddin bimbang Brunei akan berubah taraf daripada negara naungan kepada negara koloni jika mereka membentuk hubungan dengan Sarawak dan Sabah (Nani Suryani, 2006:26). Namun demikian, keadaan berubah selepas Tunku membuat ucapan beliau pada 27 Mei 1961. Sultan Brunei merupakan tokoh terawal yang bersetuju terhadap idea penubuhan persekutuan tersebut pada peringkat awalnya. Sultan Brunei memberitahu Tunku bahawa baginda berminat untuk menyertai gabungan tersebut (PREM 11/3418, 3 Jun 1961). Hal ini kerana gabungan dengan negeri Melayu yang lain akan memberikan perlindungan kepada kedudukannya yang amat diperlukan atas dasar persamaan agama dan budaya antara Brunei dengan Persekutuan Tanah Melayu (PREM 11/3418, 3 Jun 1961).

British melihat pembentukan Malaysia amat penting kepada strategi mengekang ancaman komunis di Singapura yang majoriti penduduknya ialah orang Cina. British juga berhasrat untuk mengekalkan pangkalan tenteranya di Singapura bagi menjaga keselamatan rakan komanwelnya di rantau ini (SNIE 54/59 – 63, 20 Feb. 1963). Selain itu, pembentukan Malaysia juga akan menyediakan alternatif kepada kedudukan kolonial British di wilayah Borneo (SNIE 54/59 – 63, 20 Feb. 1963). Perkara ini menyebabkan British memberikan perhatian yang penting kepada rancangan pembentukan Malaysia. Hal ini berikutan perkembangan semasa, iaitu Perang Dingin di Asia Tenggara yang memperlihatkan risiko yang serius kepada wilayah tersebut. Oleh hal yang demikian, rancangan Malaysia sangat penting dilaksanakan bagi memudahkan koordinasi pertahanan wilayah tersebut. British berpendapat, peluang tersebut tidak akan berulang untuk kali yang kedua (DO 169/29, no 185A, 16 Sept. 1961).

British melihat antara perkembangan penting dalam hubungan Persekutuan Tanah Melayu dengan Singapura, iaitu pertamanya mereka mencapai kata sepakat dalam menyetujui rancangan

membentuk persekutuan. Ini merupakan peluang yang amat sukar untuk diperolehi (DO 169/29, No 185A, 16 Sept. 1961). Kerajaan Singapura juga berpotensi untuk tumbang kepada pihak pembangkang yang dimonopoli oleh parti yang berideologi komunis. Jika perkara tersebut berlaku, prospek penggabungan kedua-dua negara akan menjadi malap selagi Tunku berkuasa di dalam pentadbiran Persekutuan Tanah Melayu (DO 169/29, No 185A, 16 Sept. 1961).

Dalam hal berkaitan dengan kedudukan Sarawak dan Sabah, British melihat kegagalan dalam merealisasikan Persekutuan Malaysia merupakan kerugian kepada kuasa tersebut (DO 169/29, No 185A, 16 Sept. 1961.) Ini kerana untuk jangka panjang, wilayah tersebut akan berhadapan dengan dua alternatif iaitu pertama; kemerdekaan secara berasingan untuk setiap wilayah tersebut dan keduanya; wilayah tersebut akan diserap oleh China atau Indonesia. British berpendapat bahawa alternatif yang pertama mungkin tidak akan bertahan lama dan akhirnya akan terjerumus kepada alternatif yang kedua. Sebagai langkah untuk perancangan jangka panjang, kuasa tersebut perlu menyokong inisiatif yang telah dilakukan oleh Tunku supaya British mempunyai peluang untuk kekal di Borneo dalam tempoh 10 ke 20 tahun berikutnya (DO 169/29, No 185A, 16 Sept. 1961). Cadangan yang telah diutarakan oleh Tunku telah memberi kesan kepada kesedaran politik di Borneo tentang masa hadapan mereka. British juga perlu bersedia dengan tuntutan politik yang lebih mendesak berbanding sebelum ini.

Berdasarkan surat daripada Lord Selkirk kepada Setiausaha Negara dan Koloni, Ian Macleod menegaskan bahawa reputasi dan karier politik Tunku Abdul Rahman banyak bergantung kepada kejayaan penubuhan rancangan Malaysia. Kegagalan rancangan ini akan merosakkan reputasi Tunku terutama dalam negara dan British turut menanggung beban kegagalan tersebut pada masa yang sama (DO 169/29, No 185A, 16 Sept. 1961.) British akan dipersalahkan dan merosakan hubungan baik British dengan Tunku. Perkembangan ini mungkin akan membawa kepada perubahan sikap Tunku terhadap Singapura.

Rancangan Malaysia ini juga merupakan peluang terakhir dan terbaik British untuk menyekat dominasi China di rantau Asia Tenggara dan seterusnya melebarkan pengaruh komunis di rantau ini (DO 169/29, No 185A, 16 Sept. 1961). British perlu menghalang dominasi China di Asia Tenggara kerana Asia Tenggara secara geografinya membentuk jambatan darat di antara China dan Australia sama seperti kawasan Timur Tengah yang membentuk jambatan darat di antara Rusia dan Afrika (CAB 131/26, D(61) 66, 24 Okt. 1961). Selain itu, Asia Tenggara juga memberikan akses laluan terbaik kepada China ke India dan Pakistan (CAB 131/26, D(61) 66, 24 Okt. 1961). Faktor ini menyebabkan British perlu menghalang China daripada menguasai Asia Tenggara kerana kepentingan ekonomi yang melibatkan pelaburan intensif dalam komoditi seperti timah, getah dan minyak di samping kepentingan komersial di rantau tersebut (CAB 131/26, D(61) 66, 24 Okt. 1961). Selain itu, kejatuhan Asia Tenggara kepada China juga akan mendatangkan ancaman segera kepada Australia, New Zealand, India dan Pakistan (CAB 131/26, D(61) 66, 24 Okt. 1961).

Kesemua faktor ini menyebabkan British begitu serius terhadap usaha merealisasikan rancangan Malaysia. Kejayaan ini mampu menyelesaikan beberapa isu yang dihadapi oleh British, terutama melibatkan aspek dekolonisasi dan pengaruh China di Asia Tenggara. Namun demikian, elemen Borneo terutamanya Brunei agak menyukarkan dalam memastikan kelancaran rancangan Malaysia. Tunku Abdul Rahman secara tegas tidak akan bergabung dengan Singapura tanpa melibatkan Borneo kerana populasi Borneo adalah penting sebagai pengimbang kepada populasi Cina di Singapura.

Perluasan pengaruh komunis merupakan sesuatu yang paling membimbangkan British, sekiranya Singapura tidak bergabung dengan Persekutuan Tanah Melayu. Dalam hal ini, kerajaan Parti Tindakan Rakyat (PAP) pimpinan Lee Kuan Yew yang lebih pro – Barat akan tumbang kepada Barisan Sosialis yang condong kepada komunis melalui pilihanraya memandangkan pengaruhnya yang sangat ketara ketika itu. Keadaan ini akan menutup peluang British untuk mengekalkan kawalan di pangkalan di Singapura. Perkembangan ini akan menghalang British daripada menggunakan pangkalan tersebut secara efektif untuk menghalang perluasan pengaruh komunis di rantau Asia Tenggara. Bahkan, objektif British untuk mengekalkan pengaruh di rantau ini akan musnah apabila golongan komunis

menguasai Singapura dan ditambah lagi apabila Australia dan New Zealand mula memihak kepada Amerika Syarikat.

British perlu memastikan wilayah Borneo menyertai Persekutuan Malaysia kerana strategi untuk memastikan rancangan Malaysia yang dipelopori oleh Tunku Abdul Rahman akan berjaya. Kelewatan pelaksanaan rancangan ini akan menjejaskan Malaysia berikutan perkembangan politik di Singapura yang tidak menentu. Jika kerajaan Singapura dikuasai golongan prokomunis, ia akan memperkukuhkan kedudukan komunis di rantau ini. Perkara ini sudah tentu akan menyebabkan mereka tidak akan memberikan kerjasama kepada British mahupun Kerajaan Malaysia yang pro-Barat.

Brunei sangat penting kepada British kerana wilayah Borneo, Brunei dan Persekutuan Tanah Melayu mempunyai persamaan rumpun budaya dan agama. Elemen ini akan dapat menarik Brunei untuk menyertai Persekutuan Malaysia berbanding dua lagi wilayah dan pada masa yang sama jika Brunei berminat untuk menyertai Persekutuan Malaysia secara langsung perkara ini akan turut menarik minat Sarawak dan Sabah untuk menyertai Persekutuan Malaysia. Namun demikian, Brunei dan wilayah Borneo merupakan indikator penting untuk Tunku bersedia bergabung dengan Singapura. Perkara ini menyebabkan British mempamerkan sikap yang serius dan berhati-hati bagi memastikan kesemua wilayah Borneo terutamanya Brunei menyertai Persekutuan Malaysia.

Sikap Brunei Terhadap Cadangan Pembentukan Malaysia

Tunku memproklamasikan tentang idea pembentukan Persekutuan Malaysia pada 27 Mei 1961 menerusi ucapan beliau yang menyebut:

“Malaya to-day as a nation realises that she cannot stand alone and in isolation. Outside of international politics the national one must be broad based. Sooner or later she should have and understanding with Britain and the people of Singapore, Borneo, Brunei and Sarawak. It is premature for me to say now how this closer understanding can be brought about but it is inevitable that we should look ahead to this objective and think of a plan whereby these territories can be brought closer together in a political and economic co-operation” (NAA, A1209, 1961/794 PART 1, 12 Jul. 1961).

Brunei yang dipimpin oleh Sultan Omar Ali Saifuddin III menunjukkan sikap yang berhati-hati berhubung dengan cadangan pembentukan gagasan Malaysia (Nani Suryani, 2006:37). Hal ini kerana Sultan Omar terikat dengan Perjanjian Perlembagaan Brunei 1959 yang menyebut bahawa Sultan Brunei tidak boleh memberikan ulasan tentang sebarang isu politik melibatkan negara lain tanpa pengetahuan Kerajaan British (Muhammad Hadi, 2002:61). Menurut sumber Australia pula, terdapat laporan bahawa Sultan Brunei secara rahsia dan peribadi memberitahu kepada Tunku bahawa baginda sedia membawa Brunei menyertai persekutuan tersebut (NAA, A1209, 1961/794 PART 1, 12 Jul. 1961). Baginda sangat berminat dengan idea gagasan Malaysia kerana mempunyai persamaan dengan gagasan “Melayu Raya”. Hal ini kerana baginda beranggapan bahawa Malaysia mampu berperanan sebagai jambatan bagi merapatkan perhubungan agama, adat resam dan kebudayaan antara negeri di samping sebagai langkah untuk meningkatkan pertahanan negeri-negeri yang terlibat (Sabihah, Muhamad & Sabullah, 1995:146-147).

Perkembangan ini menyebabkan Sultan Brunei mula menunjukkan minat untuk terlibat secara aktif dalam pelaksanaan idea tersebut. Selepas pusingan pertama mesyuarat Anglo – Malaya berkenaan dengan rancangan Malaysia pada penghujung November 1961, baginda telah menulis surat kepada Setiausaha Negara bagi menyatakan minat baginda untuk terlibat di dalam mesyuarat tersebut (Stockwell, 2004:790-791). Namun demikian, baginda masih mempamerkan sikap yang berhati-hati kerana Sultan Brunei secara prinsipnya bersetuju dengan rancangan pembentukan Malaysia tetapi baginda tidak meletakkan sebarang komitmen terhadap rancangan tersebut (Stockwell, 2004:791). Sultan Omar cuba mengambil masa untuk menimbang baik dan buruknya tindakan Brunei menyertai persekutuan tersebut. Baginda melihat perlu untuk Brunei mendapatkan syarat yang lebih baik untuk menyertai Persekutuan Malaysia dan sekiranya syarat yang diberikan tidak memihak kepada Brunei,

baginda melihat tidak ada keperluan untuk Brunei menyertai Persekutuan Malaysia (Muhammad Hadi, 2002:53). Meskipun begitu tidak keterlaluan untuk menyatakan bahawa Sultan Omar cenderung untuk menyertai Persekutuan Malaysia.

Pada masa yang sama, Sultan Brunei menghadapi tentangan daripada Parti Rakyat Brunei (PRB) yang dipimpin oleh A.M. Azahari. Beliau merupakan tokoh nasionalis Brunei yang menubuhkan Parti Rakyat Brunei pada 2 Januari 1956 dan merupakan parti politik pertama yang berdaftar di Brunei (Means, 1963:150). Azahari dengan tegas menolak rancangan pembentukan Malaysia kerana beliau cenderung dengan rancangan untuk menyatukan Sarawak dan Sabah dengan Kesultanan Brunei di samping membentuk wilayah yang lebih luas bersama Indonesia dan Filipina sebagai Melayu Raya (Zaini, 1989:101-102). Azahari juga bimbang penyertaan Brunei ke dalam Persekutuan Malaysia akan menyebabkan karier politik beliau malap kerana PRB akan dibayangi oleh parti-parti lain di Semenanjung Malaysia (Saunders, 2002:144).

Perkembangan yang melibatkan PRB ini menjadi dilema kepada Sultan Omar kerana PRB mempunyai pengaruh yang begitu kuat dalam kalangan rakyat Brunei. PRB berjaya mengemblem perasaan tidak puas hati rakyat Brunei terhadap Persekutuan Tanah Melayu. Perasaan anti-Malaya telah lama muncul di Brunei kerana sentimen yang disebabkan oleh beberapa posisi penting dalam pentadbiran Brunei diisi oleh pegawai-pegawai daripada Tanah Melayu (Nani Suryani, 2018a:11). Sultan Brunei berada dalam keadaan tersepit kerana pada satu sudut baginda sedar bahawa rakyat Brunei tidak menyokong rancangan Malaysia dan disebabkan sentimen tersebut rakyat Brunei memberikan sokongan kepada PRB. Pada masa yang sama, baginda menolak sepenuhnya rancangan PRB untuk menggabungkan Brunei dengan Sarawak dan Sabah. Dari sudut yang lain pula, Sultan Omar terhadap berhadapan dengan British yang cenderung menyokong Brunei menyertai Persekutuan Malaysia (Nani Suryani, 2018a:11).

Kemuncak kepada pengolakan politik di Brunei ialah berlakunya pemberontakan pada tarikh 8 Disember 1962 (Haji Awang Mohd Jamil, 1992:105). Pemberontakan tersebut telah disertai oleh penyokong Parti Rakyat Brunei yang majoritinya ialah rakyat Brunei. Golongan ini menggelarkan diri mereka sebagai Tentera Nasional Kalimantan Utara yang berpakaian seragam hijau. Pasukan ini merupakan cawangan pasukan bersenjata Parti Rakyat Brunei (Haji Awg Asbol, 2008:99). Kemuncak perjuangan mereka ditandai dengan meletusnya pemberontakan di seluruh Brunei, Sarawak Timur dan Sabah Barat pada 8 Disember 1962. Kumpulan pemberontak tersebut mengepung istana, rumah kediaman menteri besar dan menyerang semua balai polis. Antara kawasan yang terlibat termasuklah di balai-balai polis di Bandar Brunei, Kilanas, Sengkurong, Muara, Tutong, Kuala Belait, Bangar, Temburong dan Seria (Haji Awang Mohd Jamil, 1992:113). Terdapat laporan daripada pihak British yang menyatakan bahawa kawasan seperti Tutong, Sengkurong, Muara, Belait, Seria dan Bangar berjaya ditawan oleh pihak pemberontak tetapi Balai Polis Penaga masih dikendalikan oleh polis kerajaan (Haji Awang Mohd Jamil, 1992:113-114). Keadaan yang tidak terkawal menyebabkan British telah menghantar bantuan ketenteraan bagi menamatkan pemberontakan tersebut. Pada 9 Disember 1962 pasukan British telah mengawal sepenuhnya Bandar Brunei menerusi Batalion Gurkha mereka. Pada 10 dan 11 Disember 1962 Kuala Belait dan Seria telah ditawan kembali oleh pasukan British manakala Limbang telah ditawan pada 12 Disember (Saunders, 1994:150). Akhirnya, pada 20 Disember 1962, pemberontakan berjaya ditamatkan dengan sepenuhnya dengan 40 orang pemberontak terbunuh dan 1897 ditahan oleh pihak berkuasa British (Saunders, 1994:150).

Sultan Omar masih bersikap positif terhadap penyertaan Brunei ke dalam Persekutuan Malaysia dengan menilai kesan positif dan negatif penyertaan tersebut selepas peristiwa tersebut. Pada Januari 1963, dua orang pegawai Brunei dihantar ke Kuala Lumpur untuk mengadakan perbincangan dengan pihak kerajaan Persekutuan Tanah Melayu (Nani Suryani, 2006:43). Mesyuarat yang berlangsung pada 5 Februari sehingga 3 Mac 1965 yang melibatkan wakil Brunei dan wakil Persekutuan Tanah Melayu membincangkan perkara kewangan Brunei, kedudukan Sultan Brunei dalam Majlis Raja-raja, kedudukan istimewa masyarakat Brunei dan kedudukan wakil Brunei dalam kerajaan persekutuan (Nani Suryani, 2006:43).

Satu keputusan yang konkrit masih tidak dapat dicapai oleh kedua-dua pihak selepas beberapa siri perbincangan. Isu pertama yang menjadi masalah ialah berkaitan dengan sumbangan kewangan Brunei kepada kerajaan persekutuan (NAA, A3092, 221/11/11/2 PART 3A, 13 Mei 1963). Sultan Omar bersetuju untuk memberikan sumbangan kewangan sebanyak \$40 juta kepada kerajaan Persekutuan tetapi cadangan ini ditolak oleh kerana perbelanjaan melibatkan Brunei adalah sebanyak \$59 juta (Muhammad Hadi, 2002:137-138). Selain itu, terma sumbangan kewangan daripada Brunei turut menimbulkan polemik kerana pihak Persekutuan Tanah Melayu menyatakan terma “hadiah” (*gift*) lebih sesuai tetapi bagi Brunei pula terma yang paling tepat ialah “sumbangan sukarela” (*voluntary donation*) (Muhammad Hadi, 2002:137-138).

Isu yang kedua pula melibatkan isu pelantikan Yang Dipertuan Agong. Kerajaan Persekutuan Tanah Melayu telah menetapkan bahawa syarat pelantikan Yang Dipertuan Agong berdasarkan tarikh Raja Melayu menyertai Majlis Raja-Raja dan bukannya mengikut tarikh sultan tersebut menaiki takhta (Nani Suryani, 2006:43-44). Hal ini menyebabkan Sultan Brunei berada di kedudukan yang terakhir untuk menjawat jawatan Yang Dipertuan Agong (Nani Suryani, 2006:43-44).

Brunei dan Persekutuan Tanah Melayu tidak dapat mencapai keputusan yang sepakat berkaitan dengan kedua-dua isu tersebut. Tunku tidak dapat menerima syarat yang dikemukakan oleh Brunei manakala pihak Brunei turut tidak bersetuju dengan kehendak kerajaan Persekutuan Tanah Melayu. Akhir Sultan Omar telah membuat keputusan untuk tidak menyertai Persekutuan Malaysia. Hal ini kerana, demi memelihara kepentingan Brunei, baginda mengambil langkah untuk tidak menyertai Persekutuan Malaysia merupakan langkah yang paling tepat (*The Canberra Times*, 19 Jul. 1963:4).

Perubahan sikap Brunei terhadap penyertaannya ke dalam gagasan tersebut mempengaruhi hubungan Malaysia-British. Hal ini kerana British melihat Brunei sebagai elemen yang penting dalam rancangan Malaysia. British secara terbuka menyatakan bahawa rundingan untuk membentuk persekutuan terletak di bahu Brunei dan Malaysia tetapi British menegaskan bahawa mereka ingin terlibat di dalam keputusan akhir kerana jika berlaku masalah di Brunei, perkara tersebut akan memberikan kesan kepada wilayah lain (NAA, A4359, 221/6/2A, 21 Nov. 1961).

Keadaan ini telah pun bermula ketika peristiwa pemberontakan Brunei lagi. Tunku sangat kritikal terhadap Lord Selkirk. Tunku memberitahu Lord Selkirk bahawa beliau risau tentang perkembangan di Brunei terutama sekali melibatkan warga Persekutuan Tanah Melayu di sana (NAA, A1945, 248/5/6, 9 Dis 1962). Tunku turut menyatakan bahawa British gagal bertindak dengan sewajarnya apabila berhadapan dengan peristiwa tersebut. Tunku telah menyamakan reaksi British tersebut dengan kelemahan British dalam menghadapi kebangkitan Komunis di Malaysia pada Jun 1948 (Stockwell, 2004:805). Tan Sri Ghazali Shafie pula menyatakan bahawa British tidak mengendahkan amaran tersebut (Stockwell, 2004:805). Media Australia memetik kenyataan sulit Dr. Ismail yang menyatakan bahawa perisikan British lemah dan terlalu bergantung kepada pihak polis sedangkan pihak pengganas berjaya menyusup masuk ke dalam pasukan tersebut (NAA, A1945, 248/5/6, 9 Dis. 1962). Namun dakwaan yang dikemukakan oleh Tunku disanggah oleh Lord Lansdowne, Menteri di Pejabat Kolonial yang menyebut bahawa perkara tersebut tidak masuk akal dan menggambarkan Tunku sebagai seorang yang lemah dan tidak mempunyai pandangan yang bijak (Stockwell, 2004:805).

Selepas pemberontakan tamat, rundingan antara Brunei dengan Persekutuan Malaysia berhubung dengan syarat penyertaan Brunei dalam Persekutuan Malaysia telah menimbulkan isu, terutamanya perkara yang melibatkan British. Tunku sangat tegas dengan keputusannya dan tidak bersetuju dengan syarat yang dikemukakan oleh Brunei. Bahkan Tunku menyatakan bahawa rancangan Persekutuan Malaysia akan direalisasikan sama ada dengan atau tanpa penyertaan Brunei (*The Canberra Times*, 22 Jun 1963:5). Tunku juga tidak berminat untuk memaksa Brunei menyertai Malaysia dan menyatakan bahawa rancangan Malaysia berjalan walaupun tanpa penyertaan Brunei (*The Canberra Times*, 15 Jun 1963:20). Sikap Tunku yang tegas dalam tindakan beliau untuk memastikan rancangan Malaysia berjalan mengikut jadual dapat dilihat apabila beliau mengutus surat kepada Perdana Menteri MacMillan yang menyatakan kabinet beliau bersetuju agar rancangan Malaysia diteruskan dengan melibatkan Borneo Utara dan Sarawak terlebih terdahulu (PREM 11/4348,

24 Jun 1963). Manakala syarat yang melibatkan Brunei dan Singapura dibincangkan pada peringkat seterusnya di London (PREM 11/4348, 24 Jun 1963).

Perkara ini kurang menyenangkan pihak British kerana Malaysia merupakan pilihan yang terbaik kepada Brunei. British melihat setelah Malaysia terbentuk, Brunei akan menjadi tanggungjawab Malaysia (FO 371/169691, No 38, 18 Jul. 1963). Pertahanan luar Brunei akan menjadi sebahagian daripada pertahanan luar Malaysia. Keselamatan dalaman Brunei akan menjadi tumpuan dan tanggungjawab Malaysia. Hal ini kerana Brunei akan berpotensi menjadi sasaran tindakan agresif Indonesia sehingga turut menyebabkan kawasan Borneo yang menjadi sebahagian daripada Malaysia turut terancam (FO 371/169691, No 38, 18 Jul. 1963).

Selain itu, status Brunei yang masih bergantung kepada British akan menyebabkan kesukaran kepada British untuk menghadapi kritikan masyarakat antarabangsa. British percaya mereka tidak boleh selama – lamanya melindungi pemerintahan Sultan Brunei yang autokratik (FO 371/169691, No 38, 18 Jul. 1963). Faktor ini menyebabkan British merangka polisi untuk berkerjasama dengan kerajaan Malaysia supaya Brunei dapat dipujuk untuk menyertai persekutuan tersebut (FO 371/169691, no 38, 18 Jul. 1963). British juga dilihat cuba untuk menyakinkan Tunku bahawa polisi “*freezing out*” beliau terhadap Sultan Brunei adalah kurang tepat dan akan menutup segala peluang untuk menyakinkan Brunei menyertai Persekutuan Malaysia (FO 371/169691, No 38, 18 Jul. 1963).

Namun demikian, keputusan Brunei yang tegas menolak menyertai Persekutuan Malaysia jelas kelihatan semasa pertemuan di antara Sultan Omar dengan Duncan Sandys pada 29 Julai 1963. Sultan Omar telah membuat permintaan agar British memberikan bantuan kepada Brunei dalam aspek bantuan personel. British cuba untuk menasihati Brunei supaya mendapatkan bantuan tersebut daripada pihak Malaysia ketika pertemuan tersebut (CO 1030/1470, no 433, 29 Jul. 1963). Namun begitu, Sultan Brunei dilihat tidak berminat untuk mengikuti nasihat tersebut dan berpendirian ingin bantuan pegawai daripada Britain berbanding pegawai Malaysia. Tindakan British tersebut adalah untuk memastikan Malaysia dan Brunei mempunyai hubungan yang baik dan lama kelamaan Brunei akan cenderung untuk kembali berminat bagi menyertai Persekutuan Malaysia.

Sikap British Terhadap Pembentukan Malaysia Tanpa Brunei

Persekutuan Malaysia akhirnya terbentuk secara rasmi apabila Perjanjian Malaysia ditandatangani pada 9 Julai 1963 di London. British tetap “merestui” pembentukan persekutuan tersebut walaupun Brunei menarik diri pada saat akhir. Menurut laporan daripada kerajaan Amerika Syarikat, penangguhan dan pembatalan rancangan Malaysia akan memberikan impak yang buruk kepada British, terutamanya aspek keselamatan. Salah satu kesan buruk penangguhan tersebut dapat memberikan momentum kepada pihak yang anti penggabungan (SNIE 54/59 – 63, 20 Feb. 1963). Barisan Sosialis di Singapura berpotensi untuk memenangi pilihan raya Singapura pada tahun 1964. Dalam konteks Tanah Melayu pula, Tunku berpotensi untuk bersikap muak dan meninggalkan rancangan tersebut. Hal yang sama juga akan berlaku di Borneo kerana penangguhan rancangan Malaysia akan memberi ruang kepada parti-parti politik yang menentang rancangan Malaysia untuk menjalinkan hubungan dengan elemen luar.

Pembatalan rancangan Malaysia pula mempunyai kesan yang lebih besar. Sekiranya kejatuhan kerajaan pimpinan Lee Kuan Yew tidak dapat dielakkan, Singapura akan dikuasai oleh golongan yang cenderung kepada komunis. Rancangan pangkalan British akan berada dalam keadaan yang bahaya (SNIE 54/59 – 63, 20 Feb. 1963). Selain itu, kawasan Borneo juga akan menjadi sasaran Indonesia sama ada wilayah tersebut masih di bawah pengaruh British atau telah mendapat kemerdekaan. Kawasan Borneo juga berpotensi menjadi sasaran komunis China dan pertembungan tuntutan di antara Filipina dan Indonesia (SNIE 54/59 – 63, 20 Feb. 1963). Kesemua faktor ini menyebabkan British tetap menyokong proses pembentukan Malaysia walaupun tanpa Brunei.

Namun demikian, Brunei masih lagi merupakan antara perkara penting yang dititikberatkan oleh British. Penolakan Brunei untuk menyertai Persekutuan Malaysia telah dimaklumkan pertama kali dalam Parlimen Britain pada 9 Julai 1963 (Parlimen UK, 9 Julai 1963:1035). Semasa sesi soal jawab

tersebut, British kelihatan optimis bahawa masih ada peluang untuk Brunei menyertai Malaysia pada masa hadapan seperti mana yang diungkapkan oleh Nigel Fisher Setiausaha Negara bagi Koloni:

“The advice of Her Majesty's Government to the Sultan has always been that it is in the best interests of Brunei to join. That advice still stands. I cannot speak for the Sultan as to his intentions, but there is no reason to suppose that the negotiations cannot be resumed” (Parlimen UK, 9 Julai 1963:1035).

Bahkan pandangan British konsisten semasa perbahasan Akta Malaysia pada 26 Julai 1963 oleh Lord Lansdowne yang menyebut bahawa:

“It is a cause of regret that the Sultan of Brunei decided not to sign the Malaysia Agreement. We have, of course, all along taken the view that it was entirely a matter for him to decide whether to join Malaysia, but we have repeatedly made it clear that, in our view, it is in Brunei's best interest to join, and we still hold this view. The door is still open for Brunei's accession, and we hope that it will be decided to go in” (Parlimen UK, 26 Julai 1963:940).

Bahkan semasa beliau diajukan pertanyaan oleh Ahli-ahli Parlimen Britain, Lord Lansdowne percaya bahawa pilihan yang terbaik untuk Brunei adalah menyertai Persekutuan Malaysia. Beliau juga percaya bahawa British perlu memainkan peranan supaya perkara tersebut dapat dijayakan.

“I myself hope that in the fullness of time—and I hope that it will be sooner rather than later—the Sultan and his advisers will see that the path of wisdom lies in going into Malaysia. As your Lordships know, the Sultan is at present in London. It is not for Her Majesty's Government to exercise pressure on the Sultan of Brunei, but we can try to explain to him where we believe his best interests lie; and this, of course, we shall do” (Parlimen UK, 26 Julai 1963:978).

Hujah tersebut menunjukkan bahawa British mempunyai perancangan untuk memujuk Brunei menyertai Persekutuan Malaysia. British masih berpendapat bahawa langkah memujuk Brunei menyertai Persekutuan Malaysia sangat penting untuk membolehkan British menamatkan komitmen mereka di Brunei. British sedar bahawa Sultan Omar mempunyai harapan supaya British akan terus mengekalkan hubungan sedia ada dengan Brunei. Sultan Omar sudah selesa dengan hubungan sedia ada Brunei dengan British dan berharap British akan memberikan perlindungan kepada Brunei dan institusi kesultanan. Sultan Omar bimbang tindakan British yang ingin menamatkan Perjanjian 1959 akan menyebabkan British menarik keluar Batallion Gurkha daripada Brunei. Sultan Omar ingin Batallion Gurkha dapat dikekalkan supaya baginda akan mendapat perlindungan daripada ancaman dalaman dan luaran yang mengganggu status quo baginda (Nani Suryani, 2018b:13).

Oleh itu tidak menghairankan apabila Brunei membuat keputusan untuk tidak menyertai Persekutuan Malaysia satu delegasi daripada Brunei telah datang ke London pada Julai 1963 untuk membincangkan tentang hubungan dengan British. Dua perkara penting yang menjadi agenda delegasi tersebut ialah untuk memohon bantuan teknikal dan pentadbiran daripada pihak British bagi menggantikan pegawai Malaysia yang berkhidmat di Brunei dan memohon agar British meneruskan dasar perlindungan mereka terhadap Brunei (The Cabrera Times, 22 Jul. 1963:1).

Matlamat Brunei ini tidak selari dengan British yang ingin keluar daripada Brunei secepat mungkin. Pada masa yang sama British tidak mahu memaksa Brunei menyertai Persekutuan Malaysia. Langkah yang diambil British ialah dengan memujuk Brunei supaya bersetuju untuk menyertai Malaysia. Antaranya dengan memberikan cadangan supaya Brunei mengambil pegawai-pegawai dari Malaysia berkhidmat di Brunei berbanding mengambil pegawai British (CO 1030/1470, no 433, 29 Jul.1963). Namun demikian, langkah ini tidak berjaya kerana Tunku sendiri telah memanggil pulang pegawai-pegawai daripada Malaysia yang berkhidmat di Brunei (Nani Suryani, 2018b:8).

Selain itu, British berpandangan Brunei perlu dinasihatkan untuk bergerak ke arah proses berkerajaan sendiri. Perkara ini menjadi lebih mudah jika Brunei menyertai Malaysia. Perkara ini ditimbulkan semasa perbahasan Akta Malaysia oleh Lord Shepherd yang menyebut bahawa:

“As Brunei is a rather autocratic State, I think there would be considerable advantage if, within a short time the democratic position in the State could be extended so that when the Sultan decides to enter the Federation, as I have no doubt he will decide, it will, again, be a decision of the people” (Parlimen UK, 26 Julai 1963:943).

Hujahan oleh pihak British ini membawa kepada satu konklusi bahawa British ingin menamatkan kehadiran mereka di Brunei dengan memastikan Brunei menyertai Persekutuan Malaysia. Hal ini kerana British melihat apabila Brunei menyertai Malaysia perjanjian sedia ada British dan Brunei akan luput dengan serta merta (CAB 148/28, OPD(66)68, 14 Jun 1966). Pada tahun 1968, British dilihat mula meninggalkan dasar mereka untuk memujuk Brunei menyertai Persekutuan Malaysia kerana bagi British perkara tersebut akan menyebabkan Brunei berada dalam keadaan tidak stabil (Nani Suryani, 2018b:18). Walau bagaimanapun, British masih lagi mempunyai objektif untuk menamatkan komitmen dengan Brunei kerana bagi mereka hubungan sedia ada dengan Brunei tidak normal dan memuaskan (*is highly anomalous and unsatisfactory*) (CAB 148/28, OPD(66)68, 14 Jun 1966).

Kesimpulan

Isu dekolonisasi Brunei telah memberikan kesan kepada hubungan Malaysia yang diketuai oleh Tunku Abdul Rahman dengan British. Pada peringkat awal, Tunku Abdul Rahman dan British melihat akan kepentingan Brunei untuk menyertai Persekutuan Malaysia. Hal ini kerana Brunei dan Persekutuan Tanah Melayu mempunyai persamaan rumpun Melayu dan agama Islam berbanding wilayah lain yang dicadangkan dalam pembentukan persekutuan tersebut. British yang sememangnya berusaha untuk menjayakan Persekutuan Malaysia termasuk Brunei bagi menjamin kedudukan wilayah tersebut daripada terlepas kepada negara bukan komanwel British. Ini bertujuan untuk menjamin penerusan pengaruh Kuasa Besar tersebut ke atas bekas negara kolonialnya selepas kemerdekaan. British juga berusaha melaksanakan usaha memujuk Brunei agar menyertai Malaysia dan seterusnya memperoleh kemerdekaan.

Walaupun bagaimanapun, usaha tersebut tidak berjaya berikutan ketiadaan persefahaman dalam rundingan antara pemimpin Brunei dengan Malaysia selain keinginan Sultan Brunei untuk terus bernaung di bawah British. Perkembangan ini menyebabkan Tunku Abdul Rahman dan British mula mempunyai pandangan yang berbeza. Tunku Abdul Rahman tidak lagi melihat kedudukan Brunei sebagai perkara yang penting sehingga beliau telah meneruskan rancangan tersebut tanpa Brunei. Perkara ini berbeza dengan British yang ingin menjalankan proses dekolonasi terhadap semua wilayah kekuasaan mereka termasuklah Brunei sehingga British masih terus memujuk Brunei menyertai Malaysia selepas Persekutuan Malaysia berjaya dibentuk. Kegagalan tersebut menyebabkan British meneruskan keberadaannya di Brunei sehingga 1983.

Rujukan

- Ashton, SR and Louis, Wm Roger. (2004). *BDEEP vA5: East of Suez and the Commonwealth, 1964-1971. British Documents on the End of Empire, A (5)*. London: The Stationary Office.
- Brunei to Seek British Help. (22 Julai 1963). *The Cabrera Times*.
- Butwell, R. (1964, Julai). “Malaysia and Its Impact on the International Relations of Southeast Asia”. *Asian Survey*, Vol. 4, No. 7, 940-946.
- CAB 134/1560. Colonial Policy Committee: Meetings 1-13; Papers 1-36. 1961 Jan-Dec. The National Archives, Kew.
- CO 1030/1470. Brunei. 1963. The National Archives, Kew.
- Department of State, INR/EAP Files: Lot 90 D 165, SNIE 54/59-63. Special National Intelligence Estimate. February 1963. Washington.

- DO 35/10019. Future of Borneo territories. 1958-1960. The National Archives, Kew.
- Edward C. Keefer. (1994). *Foreign Relations of the United States, 1961–1963, Volume XXIII, Southeast Asia*. Washington. United States Government Printing Office.
- Fernando, Joseph M. & Shanthiah Rajagopal. (2017). “Politic, Security and Early Ideas of ‘Greater Malaysia’, 1945 – 1961”. *Archipel*, 94, 97-119.
- FO 371/169691. Commonwealth policy on Malaysia and Borneo: UK organisation in South East Asia. 1963. The National Archives, Kew.
- Haji Awang Mohd Jamil Al-Sufri. (1992). *Liku-liku Perjuangan Pencapaian Kemerdekaan Negara Brunei Darussalam*. Bandar Seri Begawan: Jabatan Pusat Sejarah Kementerian Kebudayaan, Belia & Sukan.
- Haji Awg Asbol Bin Haji Mail. (2008, Jun). “Ke Arah Pembentukan Wajah Negara-Bangsa: Hasrat Arkitek Brunei Moden, 1950-1967.” *Historia: Journal Of Historical Studies*, IX, 1, 87-108.
- Haji Zaini Bini Haji Ahmad. (1989). *Pertumbuhan Nasionalisme di Brunei (1939-1962)*. Bandar Seri Begawan: ZR Publications.
- Harun Abdul Majid. (2007). *Rebellion in Brunei: The 1962 Revolt, Imperialism, Confrontation and Oil*. London: I. B. Tauris.
- <https://www.youtube.com/watch?v=Iw2Z26X8wIU&t=404s>. “Exclusive Interview With A.M.Azahari By Dr.H.Pramudya A.Taufik”.
- Hyam, Ronald and Louis, Wm Roger. (2000). *BDEEP vA4: The Conservative Government and the End of Empire, 1957-1964. British Documents on the End of Empire, A (4)*. London: The Stationary Office.
- Institute of Diplomacy and Foreign Relations (IDFR). (2008). *Diplomatic Profile Series Tunku Abdul Rahman Putra Al-Haj*. Kuala Lumpur: Institute of Diplomacy and Foreign Relations (IDFR).
- Leifer, M. (1995). *Dictionary of the Modern Politics of South – East Asia*. London: Routledge.
- Malaysia “No Help to Brunei”. (19 July 1963). *The Canberra Times*.
- Maude, A. (15 Jun 1963). Malaysia: A solution to many Asian problems. *The Canberra Times*.
- Means, G.P. (1963, Summer). “Malaysia – A New Federation in Southeast Asia”. *Pacific Affairs*, Vol. 36, No. 2, 138-159.
- Milne, R.S. (1963, Februari). “Malaysia: A New Federation in the Making”. *Asian Survey*, Vol. 3, No. 2, A Survey of Asia in 1962: Part II, 76-82.
- Mohamad Rodzi Abd. Razak. (2002). “Gagasan Malaysia dan penglibatan British: satu tinjauan”. *Jebat: Malaysian Journal of History, Politics and Strategic Studies*, 29, 109-122.
- Muhammad Hadi Abdullah. (2002). *Brunei’s Political Development And The Formation Of Malaysia: 1961 – 1967*. Tesis Phd. University Of Hull.
- NAA: A1209, 1961/794 PART 1. Greater Malaysia – Policy. 1956 – 1961. National Archives of Australia.
- NAA: A1838, 3027/7/1 PART 1. Malaysia - External - Foreign Policy – General. 1957 – 1965. National Archives of Australia.
- NAA: A1945, 162/4/4. Proposed union of Malaya, Singapore and Borneo - Malaysia - TS1599. [326 pages]. 1961 – 1963. National Archives of Australia.
- NAA: A1945, 248/5/6. Rebellion in Brunei - December 1962. 1962 – 1963. National Archives of Australia.
- NAA: A3092, 221/11/11/2 PART 3A. Malaysia - (closer association of the Federation of Malaya, Singapore, Brunei, Sarawak and British North Borneo). 01 Apr 1963 - 14 May 1963. National Archives of Australia.
- NAA: A4359, 221/6/2A. [Jakarta] - Proposed merger of Malaya, Singapore, British North Borneo, Sarawak, Brunei - The Grand Design (Malaysia). 1961 – 1963. National Archives of Australia.
- Nani Suryani Abu Bakar. (2018). “Dasar Britain terhadap Brunei selepas penolakan Brunei dari menyertai Malaysia pada tahun 1963”. Dicapai daripada laman sesawang <https://www.researchgate.net/>
- Nani Suryani Abu Bakar. (2018). “The merger plan and the survival of the Malay Sultanate of Brunei: 1963 – 1968”. Dicapai daripada laman sesawang <https://www.researchgate.net/>
- Nani Suryani Haji Abu Bakar. (2006). *Brunei’s Political Development Between 1966 And 1984: Challenges and Difficulties Over Its Security and Survival*. Tesis Phd. University of Leeds.

- Nani Suryani Haji Abu Bakar. (2018). "Brunei and the British Decolonisation Policy, 1950 – 1966". Dicapai daripada laman sesawang <https://www.researchgate.net/>
- Ott, Marvin C. (1972, March). "Foreign Policy Formulation in Malaysia". *Asian Survey*, Vol. 12, No. 3, 225-241
- Parlimen UK. (1963, 26 Julai). *Hansard, Lord Chamber, Malaysia Bill, Jilid 252*.
- Parlimen UK. (1963, 9 Julai). *Hansard, Soal jawab lisan, Malaysia Federation, Brunei, Jilid 680*.
- Poulgrain, G. (1998). *The Genesis of Konfrontasi: Malaysia, Brunei and Indonesia 1945 – 1965*. London: C. Hurst & Co. (Publishers) LTD.
- PREM 11/3418. Discussions on Prime Minister of Malaya's proposals for association between Malaya, Singapore, North Borneo, Brunei and Sarawak (Federation of Malaysia). 1960-1961. The National Archives, Kew.
- PREM 11/4348. Discussions on Federation of Malaysia: part 10. 1963. The National Archives, Kew.
- Sauders, G. (1994). *A History of Brunei*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Sauders, G. (2002). *A History Of Brunei (2nd edition)*. London: Routledge Curzon.
- Starner, F.L. (1963, November). "Malaysia and the North Borneo Territories". *Asian Survey*, Vol. 3, No. 11, 519-534.
- Stockwell, A.J. (2004). *BDEEP vB8: Malaysia. British Documents on the End of Empire, B (8)*. London: The Stationary Office.
- Tan Tai Yong. (2008). *Creating "Greater Malaysia": Decolonization and the Politics of Merger*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Tilman, R.O. (1963, Disember). "Malaysia: The Problems of Federation". *The Western Political Quarterly*, Vol. 16, No. 4, 897-911.
- Tunku Abdul Rahman. (1965, Julai). "Malaysia: Key Area in Southeast Asia". *Foreign Affairs*, Vol. 43, No. 4, 659-670.
- Tunku Certain of Federation. (22 Jun 1963). *The Canberra Times*.